

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд на тема: “Толерантността към неопределеност и житейските позиции във възрастова и социално-демографска перспектива”

за присъждане на образователна и научна степен “доктор” по направление 3.2. Психология, ДП „Педагогическа и възрастова психология“

на Кирил Матеев Велков, докторант към Катедра „Психология“, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

от доц. д-р Диана Бакалова, Департамент “Психология”, Институт за изследване на населението и човека, БАН

Основна цел на дисертационния труд е да се проучи връзката между толерантността към неопределеност и житейските позиции през транзакционния модел на Е. Бърн (1962), както и влиянието на някои социално-демографски характеристики върху всеки от двата психологически конструкта, като специално място е отредено на влиянието на възрастта. Редом с това се изследва влиянието на пола, степента на образование, семейната структура, броя деца и поредността на раждане в семейството. Богатият набор от проследени социодемографски фактори несъмнено добавя социологическа стойност към труда и му придава интердисциплинарен характер.

Макар и вероятно да се приемат за умозрителни, актуалността и значимостта на проблематиката не са ясно аргументирани от кандидата в увода. Това, че един проблем не е изследван, не може да бъде достатъчен аргумент за значимост на изследването му. Не считам за приемлив изследователски аргумент твърдението: „Необходимо е да се изследва толерантността към неопределеност и водещата житейска позиция на хората, за да се разбере психологията на бъдещото общество.“ Защо само на бъдещото общество, а не на сегашното? Защо само на обществото, а не на индивида? Какво мотивира кандидата да избере да изследва връзката именно между тези два конструкта, а не например между склонността към риск и базовите убеждения в когнитивно-поведенческата парадигма, които биха могли да се разглеждат като сходни конструкти? Още повече, че въз основа на прецизни научно-обосновани аргументи на значимостта на темата, още в увода би следвало да се поставят изследователските въпроси, на базата на които се формулират хипотезите на изследването по-нататък в текста.

Първа глава, която е озаглавена „Обзор на теоретичните постановки върху изследваните конструкти“, проследява коректно не само теоричните схващания за толерантността към неопределеност и житейските позиции, но и доста голям набор от емпирични изследвания на конструктите, което също би трябвало да е отразено в заглавието. От една страна, оценявам обзора на литературата като подходящо структуриран, съобразно темата. В съдържателен план коректно се въвеждат и дефинират изследваните конструкти. Броят на използваните литературни източници е впечатляващ (371). Добро впечатление прави това, че голяма част от източниците, с изключение на основополагащите за представените концепции, са публикувани през последните години. Включени са множество чуждестранни източници, но коректно са отчетени постиженията и на българските изследователи в областта. От друга страна, обзорът е твърде обширен и на места отсъства фокус върху дисертационната тема. Представят се в детайли дизайнът и резултатите от други емпирични изследвания, които нямат пряко отношение към

дисертационното изследване или поне не става ясна връзката с него. На места в текста са пропуснати позовавания, а на други, където са посочени повече от два източника към един и същи параграф, тези източници могат да се открият в Интернет, изброени в същия ред в една и съща публикация, което поставя под въпрос авторството на съответните параграфи, както и действителния достъп и прочит от страна на кандидата на посочените към тях източници. Отсъстват също обобщения и плавни преходи между отделните глави и параграфи, както и в края на обзорната част, където се предполага да се обобщят теоретичните възможности за обуславяне между двата конструкта и основанията да се търси връзка между тях.

Във *втора глава* се представя организацията на изследването. Коректно са представени целта, задачите, извадката и методиките на емпиричното изследване, вкл. описанието на техните психометрични свойства. Изборът на дизайн на изследването оценявам като подходящ за темата и целта. Впечатляващ е размерът на извадката и проверката на нормалността и хомогенността на разпределенията, което не се среща особено често в дисертационни разработки. Оценявам високо и използването не само на корелационен и еднофакторен дисперсионен анализ, но и на стъпков регресионен и многофакторен дисперсионен анализ. Същевременно, отсъства постановка и модел на изследването, който би могъл да се изобрази графично за по-голяма яснота. Работните хипотези са сложно-съставни (т.е. всяка включва по няколко подхипотези), не са научно-обосновани (т.е. не са посочени източници, на които се опират), сякаш са формулирани след анализ на данните от емпиричното изследване. Не става ясно на какво основание например кандидатът предполага, че най-младите ще имат най-висок бал по отношение на всички житейски позиции, когато са със завършено средно и по-ниско образование? Отсъства достатъчно информация за процедурата на изследване – кога, как и от кого е проведено изследването сред тази немалка извадка? Използвани ли са медии/платформи/подизпълнители? И накрая, не става ясно защо кандидатът въвежда толкова подробно описание на използваните статистически процедури от гледна точка на общата методология на психологичните изследвания, а не от гледна точка на това как конкретно са приложени за целите на емпиричното дисертационно изследване.

В нехарактерен за съвременен емпиричен материал стил *трета глава* е посветена едновременно на представянето и на обсъждането на резултатите от емпиричното изследване. От една страна, оценявам високо детайлното представяне, подходящото графично илюстриране и уменията за обсъждане на резултатите от собственото емпирично изследване в светлината на теорията и на предходни изследвания. От друга страна, не става особено ясна връзката на резултатите с някои от приведените в тяхна подкрепа изследвания и разсъждения на кандидата. На места се забелязват противоречиви интерпретации на резултатите. Освен това, не става ясно защо възрастта не се изследва като непрекъсната променлива. Дали резултатите не биха били различни без предварително обособени възрастови групи, които очевидно не съответстват напълно на посочената кохортна класификация? По-нататък, въпреки, че при описанието на използваните статистически процедури в предходната глава е посочен PostHoc тест за сравнение по двойки (Scheffe) при дисперсионния анализ, резултатите от този тест не са описани, нито са онагледени таблично. Вместо да описва само статистически значимите различия, кандидатът споменава тенденции за различия и посочва групи с най-ниски и най-високи стойности, без да става ясно има ли статистически значима разлика между тях и между кои именно двойки групи при сравнение между повече от 3 групи присъстват и при кои отсъстват значими различия.

Изводите и обобщенията следват логиката на поставените научно-изследователски задачи и хипотези. Повторното представяне на коефициентите, освен в главата, в която се представят и анализират резултатите от изследването, е излишно и затруднява възприемането на основните изводи и обобщения от изследването. Много добро впечатление правят *насоките за бъдещи изследвания*, към които кандидатът препраща от обобщението на резултатите и от заключението на труда. Оценявам високо и прецизното очертаване на *ограниченията* на изследването.

Приносите на дисертационното изследване приемам най-общо в съдържателен план, като отчитам донякъде неясната формулировка на Принос 1, отсъствието на кратка обосновка/пояснение към всеки принос, смесването на фундаментални и приложни приноси, както и възможността да бъдат по-убедително представени чрез обособяването на категории приноси, напр., фундаментални/теоретични, методологични, (практико-) приложни).

Авторефератът отразява точно структурата и съдържанието на дисертацията, но обемът му е твърде голям, за да демонстрира уменията на кандидата да обобщи дисертационното съдържание.

Обръщам специално внимание на немалкия брой граматически, стилистични и пунктуационни грешки/неточности/пропуски, които на места затрудняват разбирането на текста.

Кандидатът представя 4 *публикации* на български език, пряко свързани с темата на дисертационния труд. За последната публикация не е представен документ, че е под печат.

В заключение, независимо от някои предимно технически пропуски, неточности и повторения, считам, че **трудът съответства на минималните изисквания за придобиване на образователната и научната степен “доктор”**. Това това ми дава основание да подкрепя присъждането на образователната и научната степен “доктор“ по педагогическа и възрастова психология на Кирил Матеев Велков.

18.08.2024 г.

София

Изготвил:

/доц. д-р Диана Бакалова/

OPINION

Dissertation titled: “Tolerance of ambiguity and life positions in age and socio-demographic perspective”

Concerning: Public defence of a PhD dissertation for the award of the educational and scientific degree “Doctor”; area of higher education: 3. Social, economic and legal sciences; Professional field: 3.2 Psychology; Scientific field "Educational and developmental psychology"

Doctoral candidate: Kiril Mateev Velkov – PhD student at Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South–West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad

Prepared by: Assoc. Prof. Diana Bakalova, PhD - Department of Psychology, Institute for Population and Human Studies - Bulgarian Academy of Sciences

The primary objective of the dissertation is to examine the relationship between tolerance of ambiguity and life positions through E. Berne's transactional model (1962), as well as the influence of certain socio-demographic characteristics on each of these psychological constructs, with particular attention given to the impact of age. Additionally, the study explores the influence of gender, level of education, family structure, number of children, and even birth order within the family. The extensive range of socio-demographic factors analyzed undoubtedly adds sociological value to the work and lends it an interdisciplinary character.

Although there is a hint to the topic's relevance and significance, the candidate has not clearly justified these aspects in the introduction. The mere fact that a problem has not been studied is not sufficient justification for its significance. The statement, "It is necessary to study tolerance of ambiguity and the leading life position of individuals to understand the psychology of future society", is not compelling. Why focus only on the future society but not the present one? Why only the society but not the individual? What motivated the PhD candidate to study the relationship between these specific constructs rather than, for example, the relationship between risk propensity and basic beliefs within the cognitive-behavioral paradigm, which could be viewed as similar constructs? Furthermore, based on precise, evidence-based arguments regarding the significance of the topic, research questions should be posed as early as in the introduction, which would then form the basis for the hypotheses presented later in the text.

The first chapter, titled "Overview of Theoretical Approaches to the Studied Constructs," traces not only the theoretical conceptions of tolerance of ambiguity and life positions but also a considerable range of empirical studies on the constructs. This should be appropriately reflected in the title. On one hand, I find the literature overview suitably structured and aligned with the topic. The constructs under investigation are introduced and defined accurately. The number of sources used is impressive (371). It is notable that a large portion of the sources, aside from those foundational to the presented concepts, have been published in recent years. A significant number of international sources are included, while the achievements of Bulgarian researchers in the field are also appropriately acknowledged. On the other hand, the overview is overly extensive, and at times, it lacks focus on the dissertation's topic. Detailed descriptions of the design and results of other empirical studies are provided, even when these studies do not have a direct bearing on the dissertation research, or at least, the immediate connection to the dissertation is not clear. In some instances, references are omitted, and in others, where more than two sources are cited for the same paragraph, these sources can be found online in the same order in a publication, raising

questions about the authorship of the corresponding paragraphs and whether the candidate actually accessed and read the references. There are also missing summaries and smooth transitions between individual chapters and paragraphs, as well as at the end of the overview chapter, where the theoretical possibilities for linking the two constructs and the rationale for seeking a connection between them should be summarized.

The second chapter presents the organization of the study. The objectives, tasks, sample, and methodologies of the empirical study, including descriptions of their psychometric properties, are correctly presented. I find the choice of research design appropriate for the topic and objectives. The sample size and the testing for normality of distributions, which is not commonly seen in dissertations, are commendable. I also highly value the use of not only correlation and one-way ANOVA but also stepwise regression and MANOVA. At the same time, the research model is not clearly presented, and it would be helpful to visualize it graphically for clarity. The research hypotheses are complex (i.e., each includes several sub-hypotheses), are not scientifically justified (i.e., no sources are cited to support them), and appear to have been formulated after analyzing the empirical data. For instance, it is unclear why the candidate assumes that the youngest group would score highest in all life positions when they have completed secondary education or lower. There is also insufficient information about the research procedure—when, how, and by whom was the study conducted among this sizable sample? Were any social media/platforms/subcontractors employed? Finally, it is not clear why the candidate provides such a detailed description of the statistical procedures from the perspective of general psychological research methodology, rather than focusing on how they were specifically applied to the dissertation's empirical research.

In a style uncommon for contemporary empirical work, the third chapter is simultaneously dedicated to presenting and discussing the results of the empirical study. On the one hand, I highly appreciate the detailed presentation, appropriate graphical illustration, and the candidate's ability to discuss the results of the empirical research in light of theory and previous studies. On the other hand, the connection between the results and some of the supporting studies and reflections is not particularly clear. In some places, contradictory interpretations of the results are observed. Moreover, it is unclear why age is not studied as a continuous variable. Would the results differ without pre-defined age groups, which evidently do not fully correspond to the specified cohort classification? Furthermore, although the previous chapter mentions the use of the Scheffe post hoc test for pairwise comparisons in the ANOVA, its results are neither described nor illustrated in a table. Instead of only describing statistically significant differences, the candidate mentions trends and identifies groups with the lowest and highest values without clarifying whether there is a statistically significant difference between them and which specific group pairs exhibit significant differences.

The conclusions and summaries follow the logic of the research tasks and hypotheses. However, repeating the coefficients, in addition to the chapter where the research results are presented and analyzed, is unnecessary and hinders the comprehension of the study's main conclusions and summaries. The directions for future research, to which the candidate refers in the summary of results and in the conclusion, are very well presented. I also highly appreciate the precise delineation of the study's limitations.

I generally accept the contributions of the dissertation in terms of content, while noting the somewhat unclear wording of Contribution 1, the lack of brief justifications/explanations for each contribution, the blending of fundamental and applied contributions, and the potential to present

them more convincingly by categorizing them into fundamental, methodological, and applied contributions.

The abstract accurately reflects the structure and content of the dissertation, but its length is too extensive to effectively demonstrate the candidate's ability to summarize the dissertation content.

I specifically note the significant number of grammatical, stylistic, and punctuation errors/inaccuracies/omissions, which in some places hinder the understanding of the text.

The candidate presents four publications in Bulgarian directly related to the dissertation topic. However, no document has been provided for the latest publication to confirm that it is in press.

In conclusion, despite some predominantly technical omissions, inaccuracies, and repetitions, **I consider the dissertation to meet the minimum requirements for obtaining the educational and scientific degree "Doctor". This leads me to support the awarding of the "Doctor" degree in Pedagogical and Developmental Psychology to Kiril Mateev Velkov.**

18.08.2024

Sofia

Prepared by:

/Assoc. Prof. Diana Bakalova, PhD/